

10. Kononova, N. K. (2014). Cirkuljacija atmosfery v Evropejskom sektore severnogo polusharija v XXI veke i kolebanija temperatury v Krymu. Geopolitika i jekogeodinamika regionov, 10 (1), 633–640. Available at: <http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/tom10-v-1/0105konon.pdf>

11. Matveev, L. A. (1991). Teorija atmosfernoj cirkuljacii i klimata Zemli. Lviv: Hidrometeoizdat, 291.

12. Sidorenkov, N. S., Svireenko, P. I. (1991). Mnogoletnie izmenenija atmosfernoj cirkuljacii i kolebanija klimata v pervom estestvennom sinopticheskom rajone. Trudy Hidrometcentra SSSR, 316, 93–105.

13. Martazinova, V. F., Sverdlik, T. A. (1998). Krupnomasshtabnaja cirkuljacija atmosfery NH stoletija, ee izmenenija i sovremennoe sostojanie. Naukovi praci Ukraïns'kogo

naukovo-doslidnogo gidrometeorologichnogo institutu, 246, 21–27.

14. Kamenkovich, V. M. Monina, A. S. (1978). Okeanologija. Gidrofizika okeana. Moscow: Nauka, 456.

15. Baza dannyh ob izmenenijah za ves' period nabljudenij anomalij TPO razlichnyh rajonov Mirovogo okeana, ogranichenykh kvadratami koordinatnoj setki 5h5 gradusov. Available at: <http://wxweb.meteostar.com/SST/index.shtml?point=730>

16. Baza dannyh ob izmenenijah v 1899-2011gg. summarnykh prodolzhitel'nostej periodov, v techenie kotoryh JeCM razlichnyh grupp preobladali v severnom polusharii (2011). Available at: <http://atmospheric-circulation.ru/>

17. Baza dannyh o chislah Vol'fa. Available at: <http://www.gao.spb.ru/database/esai.html>

Дата надходження рукопису 20.05.2015

Холопцев Александр Вадимович, доктор географических наук, заведующий кафедрой, профессор, кафедра Судовождения и безопасности мореплавания, Севастопольская морская академия, ул. Рыбаков, 7-а, г. Севастополь, 99055
E-mail: kholoptsev@mail.ru

Никифорова Мария Павловна, кандидат географических наук, старший преподаватель, кафедра Судовождения и безопасности мореплавания, Севастопольская морская академия, ул. Рыбаков, 7-а, г. Севастополь, 99055
E-mail: maha.ukraine@gmail.com

УДК 711.455(075.8)

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.43906

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КУРОРТІВ НА ЛУГАНЩИНІ

© Г. М. Заваріка

Велике значення для подальшої стабілізації луганського регіону має розвиток курортної сфери. В проведеному дослідженні мова йде про розвиток міні курорту на базі природних ресурсів м. Старобільськ Луганської області. Запропоновано створення курортного містечка з медичною та агро-рекреаційною спеціалізацією, направленою на оздоровлення на реабілітацію перш за все населення області

Ключові слова: курорт, рекреаційні ресурси, природні ресурси, стратегія, регіональний розвиток, туризм, кластер

Great importance for the further stabilization of Luhansk region is the development of resort areas. The research is about a mini resort development on the basis of natural resources of Starobelsk in Lugansk region. It is proposed creation of resort town with medical and agro-recreation specialization, aimed at improving the rehabilitation of the population in this region

Keywords: resort, recreation resources, natural resources, strategy, regional development, tourism, cluster

1. Вступ

Одним з найприбутковіших секторів індустрії туризму, її структурним осердям є курортна сфера. Для більшості населення планети на початку XXI ст. нормою є відвідування курорту не тільки під час відпустки, а і у вихідні. Більш заможне населення планети з багатих постіндустріальних країн проводить дозвілля у фешенебельних курортних центрах не менше двох разів у рік, та є регулярним споживачем рекреаційно-курортного продукту під час проведення свого дозвілля та туристичних поїздок з медичною, пізнавальною, професійною, діловою чи іншою метою.

Курортно-рекреаційний туризм займає достатньо великий сегмент та охоплює всі вікові, соціальні й етнічні групи населення. Це пояснюється потребою в

оздоровленні за умов зростання забрудненості довкілля, демографічного й техногенного навантаження, зниження якості медичного обслуговування, незадовільним фінансовим становищем багатьох родин. Глобалізація ринку споживачів туристичних послуг, стрімке зростання попиту й бажань туристів, загострення конкуренції між самими курортами веде до такого:

– прискорення темпів освоєння та масштабів використання рекреаційних ресурсів планети й швидкої розбудови інноваційної курортної інфраструктури у планетарному масштабі;

– стабільного пошуку інновацій з метою оновлення курортного продукту, покращення й урізноманітнення якості сервісу;

– тривалості диференціації туристичного продукту та сегментації курортів, наслідком чого стало

виникнення курортів нового інноваційного типу, який здатний задовольнити потреби будь якого споживача.

2. Постановка проблеми

В результаті проведених вченими багатоаспектних досліджень, були отримані наукові факти, які остаточно свідчать, що після санаторно-курортного лікування хворих з різноманітними фізіологічними проблемами, патологіями різного походження, хірургічними втручаннями – при використанні природних лікувальних факторів, при мінімальних витратах часу максимально зменшується термін тимчасової непрацездатності, істотно покращується загальний стан здоров'я людини, знижується рівень інвалідності, різко збільшується частка пацієнтів, які вилікувалися та повернулися після хвороби до праці і активного життя. Вчені курортологи, в результаті наукових досліджень довели, що в санаторно-курортних умовах можна досягти позитивних результатів в реабілітації осіб, постраждалих внаслідок нещасних випадків на виробництві та профзахворювань, військових дій, в оздоровленні схильних до хвороб людей, осіб, які проживають в екологічно забруднених регіонах. Тому підготовлена праця є актуальною та своєчасною, яка своїм змістом здатна заповнити наявну порожнечу теоретичних досліджень з цього питання [1].

3. Аналіз останніх публікацій

Значний доробок у дослідження концептуальних засад розвитку санаторно-курортної справи внесли такі видатні вчені як В. С. Кравців, М. І. Крупка, Ф. Ф. Мазур, С. В. Онишко, В. Г. Поплавський, І. В. Свіда, В. І. Стафійчук, Т. І. Ткаченко, Л. М. Шулгіна. Поважну вітчизняну наукову школу курортної систематики представляють фундаментальні праці А. Е. Бабинця, Е. Е. Гордієнка, В. Р. Денисової, А. М. Ігнатенка, М. В. Лободи, М. В. Одрехівського та ін. Але, як показує проведений моніторинг, в Україні відсутні роботи стосовно розвитку курортів на сході країни. Луганська область завжди вважалася промисловим регіоном з потужним паливно-енергетичним комплексом. Тому на науковому обрії існують тільки праці вчених, пов'язані з промисловим розвитком Луганської області [2].

4. Розвиток курорту Старобільськ

Враховуючи негативні наслідки трансформаційних змін у розселенні області, можна визнати, що багатофункціональні поселення мали змогу вистояти в цей період.

Сучасний багатофункціональний розвиток стосується впровадження нових функцій поселення. Наприклад, сільський чи екологічний туризм, курортне господарство, переробка сільськогосподарської сировини, торгівля, ремесло. Впровадження неаграрних функцій сприятиме зниженню безробіття, та розвитку підприємництва. Несільськогосподарська сфера включає розвиток комунальних послуг, торгівлю, промислове виробництво на місцевій сировині, обслуговування соціально-культурної та курортно-туристичної інфраструктури.

Пропонується функціональне перепрофілювання м. Старобільськ Луганської області з розширенням курортної функції.

З метою обґрунтування місця розташування майбутнього курорту, слід докладніше зупинитися на географічних особливостях місцевості.

Старобільський район розташований на півночі Луганської області і простягається з півночі на південь на 46, 5 км., із заходу на схід – на 61 км. Місто Старобільськ знаходиться на річці Айдар. Клімат помірно-континентальний, для якого характерно жарке, сухе літо та малосніжна з відлигами зима. Середня кількість опадів складає 416 мм, найбільша кількість опадів випадає в літні місяці. Зими малосніжні. Район знаходиться в межах Задонецької рівнини, на водорозділах річок Айдар, Біла, Борова. Грунтовий покрив – чорноземи звичайні. До привабливих туристичних об'єктів відносять старобільський краєзнавчий музей, жіночий монастир «Всіх скорботних радість», Свято-Миколаївський Кафедральний Собор.

Серед природно-географічних чинників, які сприяли швидкому розвитку цього краю можна назвати: родючі чорноземи, велика кількість малих річок і лісів, сприятливий клімат.

Водні ресурси району сприяють розвитку рекреаційного господарства. Велике значення має геологічна структура річкового дна, так правий берег Айдару крутий, складається з крейдяних відкладів, і саме з-під них витікають джерела питної води.

Вперше мінеральні води були знайдені в 1934 році в селі Підгорівка на глибині 602 метри. Це хлоридно-натрієво-йодо-борне з домішкою родона джерело, вода містить 16 % корисних мінеральних солей. Саме на базі цього джерела у 1938 році почала працювати водолікарня в м. Старобільськ, яка спеціалізується на лікуванні захворювань опорно-рухального апарату.

Пізніше була відкрита нова свердловина хлоридно-натрієвої мінеральної води у північній частині міста біля річки Айдар, в сосновому бору.

На її базі був побудований і з вересня 1973 року став до ладу санаторій-профілакторій «Сосновий».

У водолікарні та санаторії працювало понад 25 лікувальних та лікувально-діагностичних кабінетів, в тому числі кабінети парафіно-озокеритолікування, гідро-гальванічних ванн, гідропатичних душів, підводного витягнення, підводного душа-масажу, інгаляторій, інгорексотерапії, мануальної терапії, фітотерапії та інші. Але за роки існування ці заклади майже перестали функціонувати за своїм профілем та потребують корінної модернізації та впровадження інноваційних технологій [3–9].

В останні роки наукові дослідження з приводу розвитку курортної справи навіть не проводилися. Існуюча санаторно-курортна база приходила в занепад. Не збудовано жодного санаторно-курортного закладу, а залишилися лише застарілі, без сучасного медичного обладнання та без оновленої курортної інфраструктури.

В роботі пропонується створення курортного містечка у м. Старобільськ Луганської області, яке буде спеціалізуватися на наданні послуг з медичної

реабілітації дорослих, дітей, інвалідів, що мають захворювання опорно - рухального апарату, неврологічні, гінекологічні захворювання, наслідки полі травм. Разом з медичною складовою необхідно створення відповідної соціально-побутової, транспортної та іншої інфраструктури, а також реформування існуючого агропромислового сектору економіки міста.

В результаті впровадження ідей в життя можна досягти: покращення умов життя населення на території Старобільська, збільшення інвестиційної та туристичної привабливості міста, підвищення конкурентних переваг території.

Враховуючи міжнародний досвід створення інноваційної інфраструктури, при створенні реабілітаційних містечок необхідно застосувати досвід провідних еко- та медіка- міст світу з приводу використання впровадження альтернативної енергії, організації транспортної комунікації, районування території міста, переробки відходів і т. ін.. Що стосується впровадження альтернативної енергетики, то майже вся Луганська область має розу вітрів, яка сприяє будівництву вітряних електростанцій. Саме таку пропонується побудувати в районі. Також пропонується переведення курортного господарства на сонячне опалення. Тобто потрібна корінна модернізація енергетичного сектору міста.

У створенні та функціонуванні курорту будуть задіяні як існуючі вже підприємства, так і планується відкриття нових, що загалом буде також сприяти розвитку території. Це стосується перш за все діяльності основних медичних та обслуговуючих закладів нового міста, для яких будуть створені нові робочі місця. А на базі Старобільського медичного училища буде вестися підготовка спеціалістів-курортологів. Дуже необхідною умовою є проведення інформативної діяльності, яка включає інформаційну підтримку та рекламну діяльність.

Як показує аналіз існуючих державних документів стосовно курортної справи, «стратегічні завдання Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року передбачають розвиток туризму та рекреації; збільшення кількості санаторно-курортних закладів, готелів і створення лікувальних центрів, які надаватимуть платні послуги; розбудову та модернізацію інфраструктури, що сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості регіонів; активізацію співпраці у сфері освіти та науки; забезпечення повної зайнятості працездатного населення» [1].

Також розвиток курорту буде відповідати таким завданням Державної політики як: «забезпечення участі громадянського суспільства та його інститутів при формулюванні цілей в процесі підготовки концептуальної заявки через проведення громадських слухань та завчасне оприлюднення інформації на офіційних веб-сайтах; запровадження громадського контролю та посилення впливу інститутів громадянського суспільства на прийняття управлінських рішень та їх реалізацію через створення інноваційної системи управління містом» [1].

Країна та її регіони повинні мати програми розвитку санаторно-курортної системи. В Україні Міністерством охорони здоров'я розроблено Проект роз-

порядження КМУ "Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку санаторно-курортної галузі на період до 2017 року". Як зазначається в цьому документі: «Головною метою програми є реалізація державної політики в санаторно-курортній сфері шляхом створення в Україні сучасного високо-ефективного санаторно-курортного комплексу, що забезпечить широкі можливості для задоволення потреб громадян в санаторно-курортній допомозі» [2].

З метою покращення показників захворюваності і смертності пропонується формування медичного центру для лікування і реабілітації дорослих та дітей України. Врахування природних особливостей Старобільщини дозволить забезпечити відновлення здоров'я людей після тяжких захворювань; хірургічних втручань, сформує позитивний імідж України як країни, яка піклується про своїх громадян, зусилля якої спрямовані на покращення здоров'я нації; розповсюдить відомості про країну у світі. На Старобільщині існує унікальна можливість використання в лікуванні продуктів бджолярства та конярства.

Можливим напрямом розвитку курорту може бути кліматокумисолікувальний. Він буде отримувати кумис з 4-х, розташованих поблизу у Біловодському районі кінних заводів.

Кліматокумисолікувальний курорт з лікувальною метою застосовує кумис - газовий, кислуватий напій, приготовлений з кобилячого молока. Лікувальні властивості кумису відомі з давніх давен, та пояснюються хімічним складом, а саме значною кількістю білка і жиру, які добре всмоктуються. Завдяки вмістові вуглекислого газу, молочної кислоти, незначної кількості спирту, кумис збудливо діє на залози травного тракту, сприяє підвищенню апетиту. Також вуглекислий газ подразнює дихальний центр, сприяє поглибленню дихання, кращій вентиляції легенів, підвищуючи окисні процеси. Лікування кумисом у санаторних умовах вперше було застосовано лікарем М. В. Плотніковим. Медичними показаннями для санаторно-курортного лікування є хронічні нефрити, захворювання шлунково-кишкового тракту, гіпертонічна хвороба, зниження імунітету, захворювання центральної нервової системи та ін. Подібні курорти в Україні не отримали поширення, хоча існують необхідні умови для їх формування, а саме кліматичні умови степу та лісостепу та наявність діючих кінних заводів.

Це пов'язано з загальними проблемами, які існують в галузі туризму і рекреації в Україні.

Серед них більшість авторів виділяють: «неефективне використання природних ресурсів; відсутність чіткої стратегії розвитку потенційних рекреаційних зон; недостатньо розвинена туристична інфраструктура; низька якість надаваних туристичних послуг; внаслідок існуючих недоліків знижується в'їзний туристичний потік». Тому пропонується також формування інноваційної туристичної інфраструктури, раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, запровадження рекламно-маркетингової діяльності, спрямованої на розповсюдження інформації для населення.

Стратегічна мета створення будь-якого курорту передбачає підвищення стандартів якості життя

населення, що забезпечується за рахунок використання інноваційних технологій, як в галузі медицини, так і в галузі екології, агро – рекреаційного сектору, формування нової служби сервісу.

Слід зосередити свою увагу на наступних етапах:

1. Формування міста-курорту на базі використання наявного природно-ресурсного потенціалу, наукової співпраці провідних медичних організацій країни, використання екологічно безпечних технологій та унікальних технологій містобудування та ресурсозабезпечення.

2. Залучення іноземних інвестицій за рахунок більш активної співпраці з представниками української діаспори, які зацікавлені у лікуванні та реабілітації своїх співвітчизників; міжнародна співпраця з представниками іноземних науково-медичних шкіл.

3. Реформування агрорекреаційного сектору на сучасній основі.

Згідно зі Стратегією економічного і соціального розвитку Луганської області на період до 2015 року передбачалося досягнення високого рівня добробуту, якості та безпеки життя населення. Відповідно до місії Стратегії «Луганська область – східна брама України яка розкриває її високі стандарти життя завдяки духовній єдності, соціальної справедливості, політичної стабільності і інноваційності економіки». «Аналіз сучасного соціально-економічного стану Луганської області дає підстави виділити пріоритетні напрями і завдання Стратегії економічного і соціального розвитку Луганської області на період до 2015 року:

1) Реструктуризація і диверсифікація економіки регіону.

2) Розвиток галузей з високим інноваційним потенціалом.

3) Розвиток ринкового середовища. Підтримка малого і середнього підприємництва.

4) Реформування житлово-комунального господарства, реконструкція і розвиток інженерної і транспортної інфраструктури.

5) Розвиток людського потенціалу: поліпшення демографічної ситуації, забезпечення раціональної зайнятості населення, підвищення ефективності використання трудових ресурсів, розвиток сфери соціальних послуг і культурного простору.

6) Раціональне використання і відновлення природних ресурсів, охорона навколишнього середовища.

7) Удосконалення територіальної структури економіки, вирішення проблем монофункціональних міст».

Але у зв'язку з подіями останнього року не виконано жодне завдання.

Як показав аналіз існуючих стратегій розвитку Луганської області, можна стверджувати, що вони є застарілими та не актуальними. Саме систематичне невиконання поставлених завдань і призвело до існуючої ситуації. Стосовно розвитку курортів в стратегії взагалі не велася мова. Тому необхідно оновлення місцевих стратегій розвитку з включенням запропонованих ідей формування курорту на сході країни.

Отже, формування курорту відповідає таким стратегічним напрямом, як реконструкція агро - рекреаційного комплексу, формування медичного центру та науково-освітнього комплексу на базі впровадження інновацій в цих сферах.

Пріоритетними завданнями подальшого розвитку курортно-рекреаційної сфери мають бути: раціональне природокористування, розвиток сучасної туристичної інфраструктури, корінне змінення якості туристичних послуг, що загалом повинно привести до формування позитивного іміджу Луганської області з точки зору рекреаційних можливостей [3–9].

5. Результати досліджень

В результаті проведеного аналізу історико - географічних факторів розвитку м. Старобільськ було з'ясовано, що в результаті трансформаційних перетворень нарізли зміни в структурі господарства міста. Територія має всі необхідні історичні та природні умови для формування курорту, але за майже 80 років з моменту відкриття родовищ мінеральної води наукові дослідження в цьому напрямі не проводилися. Не велася наукові пошуки у інших напрямках. Не розбудовувалася існуюча вже курортна інфраструктура. Що призвело до практичного знищення старої курортної бази, а відновлення не відбувалося. Тому запропоновані в статті ідеї сприятимуть активізації й збільшенню кількості внутрішніх відпочиваючих курорту, стимулюватимуть раціональне використання рекреаційних ресурсів, спонукатимуть вирішувати екологічні проблеми та покращать надходження фінансових потоків, а все це потребує подальших ґрунтовних наукових розробок в даній сфері.

6. Висновки

Окрім частини Луганської області мають курортно-рекреаційний потенціал, проте він не використовується належним чином, що пов'язано з такими проблемами, як відсутність теоретичних напрацювань стосовно розвитку курортів на сході країни, фінансове незабезпечення будь-яких ідей, які стосуються цього питання, нерівномірність розвитку області, військовий конфлікт. Дуже вагомою є проблема нерівномірності розміщення рекреаційного комплексу та раціонального природокористування. А саме схід України має недостатню кількість санаторно-курортних об'єктів. Запропоновані в роботі ідеї стосовно створення курортного містечка можуть привести до стабілізації соціально-економічного становища міста Старобільськ; покращення інвестиційної та туристичної привабливості території; збільшення конкурентних можливостей території та появи сучасної соціально-побутової, транспортної та іншої інфраструктури, яка б відповідала світовому рівню.

Створення курортного містечка дасть можливість Старобільську одержати новий соціальний статус, визначений українським законодавством. Це створить нові передумови для перепрофілювання та зміни ролі у територіальному поділі праці, а також сприятиме підвищенню інвестиційної діяльності та активізації економічного розвитку.

Література

1. Закон України "Про курорти" від 5.10.2000 р., № 2026-III [Текст] / Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – ст. 435.
2. Заваріка Г. М. Курортна справа [Текст]: навч. посіб. / Г. М. Заваріка. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 264 с.
3. Курортні ресурси України [Текст] / за ред. М. В. Лободи. – К.: ТАМЕД, 1999. – 344 с.
4. Курортология и физиотерапия. Т. 1 [Текст] / под ред. В. М. Боголюбова. – М.: Медицина, 1985. – 560 с.
5. Кусков, А. С. Курортология и оздоровительный туризм [Текст]: учеб. пос. / А. С. Кусков, О. В. Лыскова. – Ростов н./д.: Феникс, 2004. – 320 с.
6. Рутинський, М. Й. Рекреація з основами курортології. Ч. I. Теоретичні засади [Текст]: курс лекцій / М. Й. Рутинський; за ред. М. Мальської. – Львів: Фенікс, 2004. – 68 с.
7. Рутинський, М. Класифікація та типологія курортів [Текст] / М. Рутинський // Вісник Львів. ун-ту. Серія географічна. – 2007. – Вип. 34. – С. 236–246.
8. Фисуненко, О. П. Природа Луганської області [Текст] / О. П. Фисуненко, В. И. Жадан. – Луганск, 1994. – 233 с.

9. Фоменко, Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія [Текст]: навч. пос. / Н. В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

References

1. Law of Ukraine "On resorts" of 5.10.2000 p., № 2026-III (2000). Supreme Council of Ukraine, 50, Art. 435.
2. Zavarika, G. M. (2015). Resort thing: teach. guidances. Kiev "Center of educational literature», 264.
3. Loboda, M. V. (Ed.) (1999). Resort resources of Ukraine. Kiev: TAMED, 344.
4. Bogolyubov, V. N. (Ed.) (1985). Kurortolohyya and fyzyoterapyya. Vol. 1. Moscow: Medicine, 560.
5. Kuskov, A. S., Lisykova, A. V. (2004). Kurortolohyya and health treatment. Rostov n/d: Phoenix, 320.
6. Rutynskyy, M. I.; Malsky, M. (Ed.) (2004). Health Resort Rekrealohiya with the basics. Part I. Theoretical basis. Lviv: Phoenix, 68.
7. Rutynskyy, M. (2007). Classification and typology. Bulletin resorts Lviv. Univ. Geographical Series, 34, 236–246.
8. Fysunenko, O. P., Zhadan, V. I. (1994). Nature Luhansk region. Luhansk, 233.
9. Fomenko, N. V. (2007). Balneology and recreational resources. Kiev: Centre textbooks, 312.

*Рекомендовано до публікації д-р геогр. наук Любіцева О. О.
Дата надходження рукопису 20.05.2015*

Заваріка Галина Михайлівна, кандидат географічних наук, кафедра туризму і готельного господарства, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, пр. Радянський, 59-а, м. Сєверодонецьк, Україна, 93400
E-mail: dgalina_10@mail.ru